

ER-XOTIN MULOQOTIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOIIY OMILLAR

Tukhtabaeva Zamirakhon Kozimovna

Ingliz tili o'qituvchisi

“TIAME” Milliy tadqiqot universiteti, Toshkent, O'zbekiston

Email: zamira.tukhtabaeva@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1280-1924

Annotatsiya. Ushbu maqolada er-xotin o'rtasidagi muloqotga ta'sir qiluvchi asosiy ijtimoiy omillar tahlil qilinadi. Muloqot jarayonida erkak va ayol rollarini belgilovchi ijtimoiy me'yorlar, madaniy qadriyatlar, gender stereotiplari va tarbiya omillari yoritilgan. Sotsiologik va sotsiolingvistik nazariyalarga tayangan holda maqolada turmush o'rtoqlari orasidagi kommunikativ muvozanat, tushunmovchiliklar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: er-xotin muloqoti, ijtimoiy omillar, gender, madaniyat, stereotip, kommunikatsiya.

Annotation. This article analyzes the key social factors that influence communication between spouses. It highlights the social norms, cultural values, gender stereotypes, and upbringing factors that shape the roles of men and women in the communication process. Drawing on sociological and sociolinguistic theories, the article explores communicative balance between spouses, sources of misunderstanding, and ways to overcome them.

Keywords: spousal communication, social factors, gender, culture, stereotype, communication.

Аннотация. В статье рассматриваются основные социальные факторы, влияющие на коммуникацию между супругами. Описываются гендерные роли, культурные нормы, стереотипы и влияние воспитания на речевое поведение в семье. На основе социологических и социолингвистических теорий анализируются коммуникативные трудности между супругами и предлагаются пути их преодоления.

Ключевые слова: супружеское общение, социальные факторы, гендер, культура, стереотип, коммуникация.

Til jamiyatning ijtimoiy mahsulidir. Har qanday muloqot, ayniqsa oila ichidagi muloqot – bu faqat axborot almashinuvi emas, balki rollar, his-tuyg'ular va hokimiyat munosabatlarining ifodasidir. Oila ichidagi muloqot, ayniqsa er va xotin o'rtasidagi

til vositasidagi munosabat, jamiyatdagi gender stereotiplari, tarbiya, ta'lim, diniy va madaniy qadriyatlar orqali shakllanadi [Butler, 1990].

Er-xotin muloqotida gender va ijtimoiy rol

Gender rollar jamiyat tomonidan belgilangan kutishlarga asoslanadi. O'zbek jamiyatida erkaklar ko'proq rahbarlik, moliyaviy ta'minot va mustahkamlik bilan bog'liq rollarga ega sifatida qaraladi, ayollar esa ko'proq mehr, sabr-toqat va itoat bilan ta'riflanadi [Cameron, 1992]. Ushbu ro'yxatlar muloqot uslublarida ham namoyon bo'ladi: erkaklar ko'proq buyruq, qisqa gaplardan foydalansa, ayollar murosaga chaqiruvchi, yumshoq, izohli gaplardan foydalanadi [Tannen, 1990; Holmes, 2008].

Madaniy qadriyatlarning ta'siri

Ko'pgina o'zbek oilalarida madaniyat er-xotin o'rtasidagi muloqotni cheklovchi omil sifatida ishlaydi. Masalan, ba'zi an'anaviy oilalarda ayolning fikr bildirish huquqi erkaknikiga nisbatan cheklangan. Bu esa kommunikatsiyada asimmetriyaga olib keladi [Sadker & Zittleman, 2009]. Ijtimoiylashuv jarayonida bola yoshligidan "erkak gapiradi – ayol tinglaydi" degan andozalar bilan o'sadi va bu keyinchalik oila ichidagi dialogga ta'sir ko'rsatadi [Lakoff, 1975].

Er-xotin o'rtasidagi muloqotda quyidagi asosiy to'siqlar mavjud:

- ✓ **Stereotiplar** – ayolning ko'p gapirishi "shikoyat" deb qabul qilinadi, erkakning jimligi esa "jahldorlik" sifatida tushuniladi [Coates, 2004].
- ✓ **Emotsional farqlar** – erkaklar hissiyotlarini yashirishga, ayollar esa ifoda etishga moyilroq bo'lishadi [Tannen, 1990].
- ✓ **Til uslubidagi tafovut** – ayollar ko'proq so'roq, hissiy rangli iboralardan foydalanadi, erkaklar esa aniq va qisqa gaplarga urg'u beradi [Holmes, 2008].

Er-xotin muloqotidagi muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi yondashuvlar tavsiya etiladi:

- ✓ **Kritik nutq tahlili** – oilaviy muloqotni ongli tahlil qilish orqali yashirin kuch munosabatlarini aniqlash mumkin [Fairclough, 1995].
- ✓ **Faol tinglashni o'rganish** – har ikkala tomon ham bir-birining fikrini faol va ochiq qabul qilishni mashq qilishi zarur.
- ✓ **Gender sezgir yondashuv** – turmush o'rtoqlar bir-birining ijtimoiy roli va ehtiyojlariga nisbatan sezgir bo'lishi lozim.
- ✓ **Kommunikativ treninglar** – oilaviy psixologlar ishtirokida o'tkaziladigan treninglar yordamida er-xotin o'zaro muloqotni yaxshilash ko'nikmalarini rivojlantirishi mumkin.

Oila – jamiyatning eng muhim va eng qadimiy ijtimoiy institutlaridan biridir. Oila barqarorligi esa, avvalo, undagi a'zolar o'rtasidagi sog'lom muloqotga bog'liq. Er-xotin o'rtasidagi muloqot, nafaqat ularning o'zaro munosabatini belgilaydi, balki butun oilaviy muhit, farzandlar tarbiyasi va jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikka ham ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, bu muloqotga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Ko'pgina jamiyatlarda, jumladan, O'zbekiston sharoitida gender rollar an'anaviy tarzda shakllangan: erkak — boshliq, ta'minlovchi, himoyachi; ayol — mehribon, sabrli, itoatli sifatida tasvirlanadi. Bu stereotiplar bolalikdan boshlab ongimizga singdiriladi va ular er-xotin muloqotida chuqur ildiz otgan bo'ladi. Masalan, erkak o'z fikrini keskinroq bildirishga haqli deb hisoblanadi, ayol esa fikrini yumshoq, e'tirozsiz tarzda aytishi kutiladi. Bu esa muloqotda noaniqlik, tushunmovchilik va ba'zan ziddiyatlarga olib keladi. Odamlar o'zaro muloqotni o'z hayot tajribasiga tayanib quradi. Agar kimdir avvalgi oilasida muloqot yetishmasligi, zo'ravonlik yoki sukutli munosabatlarni ko'rgan bo'lsa, bu modelni o'z oilasiga ham olib kirishi ehtimoldan xoli emas. Ta'lim ham muhim omil bo'lib, emotsional aql, muammolarni muloqot orqali hal etish ko'nikmalari berilmagan jamiyatlarda oilaviy inqiroz holatlari ko'p uchraydi. Bugungi kunda oilaviy psixologiya va kommunikatsiya madaniyati bo'yicha ta'lim berish zaruriyati dolzarb bo'lib bormoqda.

O'zbek jamiyatida diniy va an'anaviy qadriyatlar er-xotin o'rtasidagi muloqotni shakllantirishda kuchli rol o'ynaydi. Ayrim hollarda bu qadriyatlar ijobiy samara bersa-da, ba'zida ayolning fikr erkinligini cheklab, muloqotni biryoqlama tusga keltirishi mumkin. Masalan, “erkakning gapiga javob bermaslik” kabi urf-odatlar ayolning muloqotda faol bo'lishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Bu holat, uzoq muddatda, tushunmovchilik va hissiy sovuqlikka olib keladi.

Zamonaviy oilalarda erkak va ayolning iqtisodiy tengligi yoki teng emasligi ham muloqot uslubiga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, ayol iqtisodiy jihatdan mustaqil bo'lsa, u o'z fikrini ochiq ifoda etadi, qarorlar qabul qilishda faol bo'ladi. Aksincha, moliyaviy jihatdan erkakka to'liq bog'liq bo'lgan ayol ko'proq bo'ysunuvchi, passiv pozitsiyada qoladi. Bunday hollarda muloqot teng emas, bir tomonlama tus oladi, bu esa oilaviy muvozanatga putur yetkazadi. Bugungi raqamli davrda insonlar ko'proq virtual muloqot qiladi. Bu holat er-xotin o'rtasidagi bevosita suhbatlar, ochiq yuzma-yuz muloqot vaqtini qisqartirmoqda. O'zaro suhbatlar o'rnini ijtimoiy tarmoqlar, telefon yozishmalari egallab, hissiy yaqinlikni susaytirishi mumkin. Biroq texnologiyadan ongli foydalanilsa, bu vositalar masofani yaqinlashtiruvchi, muloqotni qo'llab-quvvatlovchi omilga aylanishi ham mumkin.

Xulosa

Er-xotin muloqotini shakllantiruvchi ijtimoiy omillar – bu faqat individual emas, balki jamiyat tomonidan belgilangan madaniy, diniy, genderga oid me'yorlardir. Ushbu omillarni tushunish va tan olish, oilaviy munosabatlarni yanada barkamol qilishga xizmat qiladi. Gender sezgir muloqot – bu faqat tenglik emas, balki barqaror va sog'lom oila qurishning asosiy mezonidir.

Foydalanilgan adabiyotlar (APA uslubida)

1. *Butler, J. (1990). Gender trouble: Feminism and the subversion of identity. Routledge.*
2. *Cameron, D. (1992). Feminism and linguistic theory (2nd ed.). Macmillan.*
3. *Coates, J. (2004). Women, men and language: A sociolinguistic account of gender differences in language. Pearson Education.*
4. *Fairclough, N. (1995). Critical discourse analysis: The critical study of language. Longman.*
5. *Holmes, J. (2008). Gendered talk at work: Constructing gender identity through workplace discourse. Wiley-Blackwell.*
6. *Lakoff, R. (1975). Language and woman's place. Harper & Row.*
7. *Sadker, D., & Zittleman, K. (2009). Still failing at fairness: How gender bias cheats girls and boys in school and what we can do about it. Scribner.*
8. *Tannen, D. (1990). You just don't understand: Women and men in conversation. William Morrow.*
9. *UNESCO. (2017). A guide for gender-sensitive teacher education. <https://unesdoc.unesco.org>*